

Lélekvándorláshit a korai egyházban?

Az ezoterikus szellemi iskolák, a keleti misztika hívei és a boszorkányok gyakori állítása szerint a korai keresztény egyház is hitt a lélekvándorlásban (transzmigráció vagy reinkarnáció), a mormonok és egyes mai gnosztikusok szerint pedig a lélek előlétében (preegzisztencia). Azt állítják, hogy ezek a tanok az *eredeti* keresztény hit része voltak, és a mai kereszténységből is csak azért hiányoznak, mert egyes 4-6. századi zsinatokon eretnekségnek nyilvánították őket... Azok számára, akik nem modern legendák, hanem a *tények* alapján akarnak a témáról gondolkodni, az összes olyan szövegrészletet összegyűjtöttük, amelyben a téma egyáltalán előkerült. A jelentős 2-4. századi egyházatyák írásaiból és a zsinati szövegekből származó részek pontos forrását mindig megadtuk, a megértéshez pedig szükség esetén minimális kommentárt fűztünk. (A gyakran emlegetett *bibliai* szövegrészletekkel külön tanulmányunk foglalkozik.)

1. Jusztinosz

Palesztinai születésű, Rómában tanító filozófus, vértanú (Kr. u. 100-165)

Párbeszéd a zsidó Trifónnal (*Dialogus*, Ókeresztény Írók 8. kötet, 133-311. oldal)

Művének elején arról ír, amikor még platonista filozófushallgatóként egy ismeretlen, keresztény öregúrral beszélgetett. Témájuk a platóni filozófia volt, és Jusztinosz *akkori* meggyőződése, a lélekvándorlás is szóba került.

II.6. Nagyon megfogott elgondolásuk a testetlen lényekről, az ideák szemlélete szárnyat adott gondolataimnak, rövid idő alatt bölcsnek hittem magamat, és balgán azt reméltem, hogy hamarosan meglátom az Istent, Platón filozófájának ugyanis ez a végső célja. (...)

IV.2. - Miben mutatkozik meg az Istennel való rokonságunk? – kérdezte. Avagy a lélek isteni valóság és halhatatlan, része a királyi értelemnek? Hogyan látja az Istent? (...)

IV.4. - Most inkább arra felelj nekem, hogy a lélek akkor lát-e, amikor a testben van, vagy amikor attól elválik?

IV.5. - Amíg emberi alakban van, addig is képes az értelem által erre – mondtam –, de sokkal inkább akkor, amikor a testtől megszabadul, mert önmagában lesz és eléri azt, amit mindenkor szeretett.

- És erre az állapotra emlékezik akkor, amikor az emberbe visszatér?

- Nem hinném – mondtam.

- Mi hasznuk van azoknak, akik látták Istent, avagy mi az előnye annak, aki látta Istent, azzal szemben, aki nem látta őt, ha az előbbi még csak arra sem emlékszik, hogy látta?

IV.6. - Nem tudom megmondani – válaszoltam.

- És akik méltatlanok erre a látásra, azokra miféle büntetés vár? – kérdezte.

- Valamely állat testét öltik magukra, és ez lesz büntetésük.

- Tudják, hogy miért jutottak ilyen testbe, és hogy ez büntetés?

- Nem hinném.

IV.7. - Akkor pedig semmi értelme nincs az ilyenfajta büntetésnek, mit nem nehéz belátni, mert úgyis mondhatnám, hogy nincsen semmiféle bűnhődés abban, ha valaki nem fogja fel büntetését.

- Valóban nincsen.

- Így tehát a lelkek nem látják az Istent, és nem is vándorolnak egy másik testbe, mert így tudatában kellene lenniük, hogy büntetés alatt állnak, és félnének attól, hogy bármi módon a legkisebb bünt is elkövessék, csak ezután már büntetésre ne jussanak. (...)

Jusztinosz a beszélgetést folytatva az öreg más érveit is elfogadta, és végül kereszténnyé lett. Miután ezeket röviden elmesélte Trifónnak, vele is megkezdte a *Párbeszédet*. Sokkal később, a Krisztusról szóló beszélgetésben előkerül Illés és Keresztelő János is "esete" is.

XLIX.3. - Ugyanígy a mi Urunk is – mondtam –, tanításában ránk hagyta mint jövő eseményt, beszélt Illés eljöveteleiről, és mi hisszük, hogy ez meg fog történni, mikor az egekből dicsőségben érkezik a mi Urunk Jézus Krisztus, kinek első eljövetelét megelőzte a hírnök, Isten Illésben levő lelke, Jánosban, nemzetetek prófétájában, de utána már más próféta nem tűnt fel nálatok. (...)

XLIX.5. Ezért a mi Krisztusunk még a földi életben így szólt azokhoz, akik azt mondták, hogy a Krisztus előtt Illésnek kell eljőnie: Illés csakugyan eljön és helyreállít mindent, de én azt mondom nektek, hogy Illés már el is jött, de nem ismerték fel őt, hanem kényük-kedvük szerint bántak vele (Vö. Mt 17, 12). És megírták azt is, a tanítványok akkor megértették, hogy ő Keresztelő Jánosról mondotta ezeket

XLIX.6. - Itt közbevágott Trifón: - Különösnek tartom, mikor azt mondd, hogy Illésben is és Jánosban is ott volt a prófétai Lélek. - Erre én így válaszoltam: - Te nem úgy látod, hogy ez Jézussal [*Józsue!*], Návé fiával is így volt, aki átvette a nép vezetését Mózes után, mikor Isten úgy rendelte Mózesnek, hogy kezét tegye fel Jézusra, és ezt mondta neki: A lélekből, amely benned van, átteszek órá (vö. Szám 27,18).

XLIX.7. - Mire ő: - Valóban.

- Ahogy akkor történt, amikor Mózes még az emberek között élt – mondtam –, hogy az Isten a Lélekből, mely Mózesben volt, áttett Jézusba, úgy Isten meg tudta tenni, hogy abból, ami Illésben volt egykor, áttett Jánosba is...

2. Iréneusz

Galliai, lyoni püspök, vértanú (Kr. u. 130-202)

Az eretnekségek ellen, II. könyv (*Adversus Haereses*, angolból fordítva)

Műve 33. fejezetének már a címe is mindent elmond Iréneusz véleményéről.

II.33. A LÉLEKVÁNDORLÁS TANÁNAK ABSZURDITÁSA

33.1. Tanításukat, a testről testre vándorlást talán azzal a ténnyel aknázhatnánk alá, hogy a lelkek semmire sem emlékeznek, bármi is történt velük előző létezésük során. Ha ugyanis azzal a céllal lettek előre küldve, hogy mindenféle tettet megtapasztaljanak, mindenképpen szükséges lenne emlékezetükben tartaniuk azokat a dolgokat, amelyeket már elvégeztek, hogy betölthessék [feladatukat] abban, amiben még elégtelenek voltak, és ne keringjenek állandóan ugyanazon dolgok körül, hiába töltve az idejüket nyomorúságos tevékenységgel. Az sem lehet, hogy pusztán a test egyesülése a lélekkel egyúttal kioltsa a korábban végzett cselekedetekre való emlékezést és a rajtuk való gondolkodást, annál is inkább, mert éppen ebből a célból jönnének erre a világra. (...)

33.2. Platón, az a régi athéni, aki elsőként mutatta be ezt a nézetet, amikor nem tudta félretenni ezeket az ellenvetéseket, bevezette a feledés italának [gondolatát], azt képzelve, hogy ezáltal kimenekülhet szorult helyzetéből. [Elméletét] semmivel sem próbálta meg bizonyítani, egyszerűen dogmatikusan azt válaszolta, hogy amikor a lelkek belépnek ebbe az életbe, egy démon, aki figyelni beléptüket, mielőtt belépnének a testükbe, megitatja velük a feledés italát. Ez [a gondolat Platónt] megmentette, de általa csak még nagyobb zavarba esett. Mert ha a feledés pohara, miután kiitták, minden előző tett emlékét el tudja törölni, akkor te, ó Platón, hogy szereztél tudomást arról a tényről (most, amikor a lelked még a testedben van), hogy mielőtt [a lélek] belépett a testbe, egy démon egy feledést okozó droggal megitatta? Mert ha te emlékszel a démonra, a pohárra és a belépésre, más dolgokról is tudomásod lenne. Másfelől, ha másról nem tudsz, akkor nem igaz a démonról és a feledés poharáról szóló, műgonddal készült történet sem

33.3. Azoknak is ellentmondva, akik azt állítják, hogy maga a test a felejtés itala, ezt a megjegyzést lehet tenni hogy történik az, hogy bármit is lát a lélek a saját eszközeivel – álmodva, visszaemlékezve vagy komoly mentális erőfeszítéssel –, a teste passzív, ő emlékszik, és [gondolatait] elmondja a szomszédnak? És ismét: ha maga a test lenne a feledés [oka], akkor a testben létező lélek nem emlékezhetne azokra a dolgokra, amelyeket régen érzékelt a szemek és a fülek révén. Amint a szem elfordulna a nézett dologtól, azok emlékezete is kétségtelenül eltűnne. A lélek ugyanis éppen a feledés miatt nem szerezhetne ismeretet bármi másról, mint arról, amit a jelen pillanatban látott. Ugyanígy, még a testben létezve, hogyan szerezhetne tudomást az isteni dolgokról, és hogyan tarthatná meg azokat emlékezetében, ha – amit ők állítják –, maga a test a feledés [oka]? A próféták is, amikor a földön voltak, normál tudatállapotukba visszatérve emlékeztek mindarra, amit látomásokban szellemi [úton-módon] láttak és hallottak, és közölték is azokat másokkal. A test tehát nem okoz olyasmit, hogy a lélek elfelejtse olyan dolgokat, amelyekről szellemi [úton-módon] kapott tanúságtételt. Inkább a lélek tanítja a testet, megosztva vele a szellemi látomást, amelyet élvezett.

33.5. Tehát ha a lélek semmire sem emlékszik abból, ami egy előző létben történt, és azokat a dolgokat érzékeli, amelyek itt vannak, ebből az következik, hogy sosem létezett más testekben, és olyan dolgokat sem tett, amelyekről nincs tudomása, illetve amelyekről [most] nem tud gondolkodni. Ellenben, amint mindnyájunk Isten ügyes munkája révén kapja meg a testét, ugyanígy birtokolja [a test] a lelkét is.

34.1. A LELKEK KÜLÖNBÖZŐ ÁLLAPOTAI MEGKÜLÖNBÖZTETHETŐK, ÉS HALHATATLANOK, BÁR VAN KEZDETÜK

Az Úr nagyon nagy teljességgel tanította, hogy a lelkek nem csak folytatják a létezést – nem járva egyik testből a másikba –, hanem meg is őrzik annak a testnek az alakját, amelyhez hozzá lettek illesztve, és hogy emlékeznek azokra a tettekbe, amelyeket ebben a létformában cselekedtek, amelyet most elhagytak, [mégpedig] abban az elbeszélésben, amely a gazdag emberről és Lázárról szól, aki Ábrahám kebelén talált nyugalomra.

3. Tertullianus

Karthágói születésű, de latin nyelvű ügyvéd, tanító, aki végül egy prófétai szakadár mozgalomhoz csatlakozott (a montanistákhoz) (kb. Kr. u. 160-240)

Védőbeszéd (*Apologeticum*, Ókeresztény Írók 12. kötet, 61-150. old.)

A keresztények érdekeit és hitéletét védő művében értelmetlennek tartja és gúnyolja a lélekvándorláshitet.

XLVIII.1. Nos, rajta. Ha valami bölcselő állítaná, amint ezt Laberius mondja Pythagoras véleménye alapján, hogy az ember öszvérből származik, a nőtény kígyó asszonyból ered, és erre a tanításra ékes beszéde erejével minden bizonyítékot odaficamítana, nem találna-e helyeslésre, nem szerezne-e magának hitelt? Egyesek úgy gondolnák talán, hogy emiatt még az állati hústól is tartózkodniuk kell, hogy esetleg valamelyik úkapjukból marhahúst ne falatozzanak. Ha azonban a keresztyén igéri, hogy az ember ember lesz újra, Caius Caius lesz megint, azon iparkodnak, hogy a helyszínen rögtön levizeljék. Sőt nem is csak ölmos szíjjakkal, de kövekkel hajszolja őt a nép kifelé 2 Mintha nem követelné minden józan megfontolás, hogy az emberi lelkek testbe való visszatérésére rendelkezésünkre áll, hogy ugyanazokba a testekbe térjenek vissza a lelkek. Lám, éppen annyit jelent a visszatérés, vagyis hogy ugyanazok legyenek, amik azelőtt voltak. (...) 3. Sok helyre és szabadidőre volna szükség, ha tréfás magyarázatokat állítanék arra nézve, hogy ki miféle állatba látszik átalakulni... Ámde többet ér védekezésünk okából, ha szem előtt tartjuk: sokkal méltóbban hihető, hogy az emberből ismét ember tér vissza, ki-ki maga helyett ha ugyan ember az illető s a lélek megőrzi eredeti milyenségété, bár ha nem is ugyanabba az alakba, de ugyanazon állapotba nyeri visszatérését. 4. Mivel azonban a visszaállítás alapja az ítéletre való rendelés, azért szükségszerű, hogy ugyanazt állítsák elő, aki volt egykoron s így megkaphassa Istentől ítéletét jó és gonosz cselekedeteiért érdeme szerint..

A lélekről (De anima, angolból fordítva)

Ebben a művében öt fejezeten át vitatkozik a püthagoraszi lélekvándorlástannal, logikailag megkérdőjelezve és elvetve annak valóságát.

28. A PÜTHAGORASZI LÉLEKVÁNDORLÁSTAN VÁZLATA ÉS BÍRÁLATA

Mit jelent hát akkor most az ősi mondás, amelyet Platón említett a lelkek kölcsönös vándorlásáról, ahogy innen oda mennek, és onnan visszatérnek és átmennek egy életen, majd ismét eltávoznak ebből az életből, hogy megint megelevenedjenek a halottak közül? Egyesek úgy akarják [tudni], hogy ezt Püthagorasz mondta. Albinus úgy véli, ez isteni kijelentés, talán az egyiptomi Merkúriuszé. Nincs azonban más isteni kijelentés, csak az egy igaz Istentől, aki által a proféták, az apostolok és maga Krisztus nagy üzeneteit hirdette. (...) Ha Platón számára tényleg a szamoszi bölcselő a tekintély a lelkek örök forgásban vándorlását és a halott és élő állapot folyamatos cserélődését illetően, akkor kétségtelen, hogy a híres Püthagorasz – akármilyen nagyszerű is más dolgokban – ennek a véleménynek a kitálálásához olyan tévedésre támaszkodik, amely nem csak szégyenletes, hanem veszélyes is (...)

29. A PÜTHAGORASZI TAN VISSZAUTASÍTÁSA SAJÁT ALAPELVEIBŐL, HOGY AZ ÉLŐ EMBEREK A HALOTTAKBÓL KELETKEZNEK

Valóban igaz, hogy a halott emberek az élők közül keletkeznek, de ebből még nem következik az, hogy az élő emberek a halottakból keletkezzenek. Mert kezdetből fogva az a dolgok rendje, hogy az élő az első, és kezdetből fogva a halott az, aki rendben követi [az élőt]. Ez utóbbiak azonban nem jönnek más forrásból, mint az élők közül. Az élők bármi más forrásból származnak (amit csak akarsz), de nem a halottak közül; a halottak viszont nem vezethetők le eredetüket máshonnan, mint az élők közül. Ha az élők legelőször sem a halottak közül jöttek, miért kellene utána a halottak közül jönniük, mint mondják? (...) Mert a törvénynek, amely kezdetből fennáll, mindkét tekintetben folytatódnia kell, vagy mindkét tekintetben meg kell változnia; tehát ha az élőknek egy idő után szükséges a halottak közül származni, akkor ugyanígy a halottak sem származhatnak többé az élők közül. (...)

30. A PÜTHAGORASZI ELMÉLET TOVÁBBI CÁFOLATA; A JELENLEGI CIVILIZÁCIÓ HELYZETE

De mit válaszoljunk a következőkre? Mert ha először az élők jönnek a halottak közül, ahogy a halottak az élők közül származnak, akkor az emberiség száma változatlanul egy és ugyanaz kell hogy maradjon méghozzá az eredetileg bevezetett (emberi) életek száma. (...) Ezzel szemben azt találjuk, hogy az ember történelmében, hogy az emberi faj népessége fokozatosan növekszik. (...) A halálból való visszatérés miért történne ezer év után, és nem egyazon pillanatban? Ha azt feltételezzük, hogy a veszteség nincs pótolva, akkor a teljes kihalás veszélye állna fenn, amint a fogyás nincs azonnal kiegyenlítve! (...) Tehát amennyiben ez az [ezer éves] időszak, amelynek a hipotéziséről az előbbieken beszéltünk, közbe kell hogy jöjjön (ha az élőknek a halottak közül kellene származniuk), de valójában nem történt meg, akkor ebből következően nem kell elhinnünk, hogy az emberek a halottak közül jönnek vissza az életbe (ahogy ez a filozófia feltételezi).

31. A LÉLEKVÁNDORLÁSNAK ÉS KIBOGOZHATATLAN ZAVAROSSÁGÁNAK TOVÁBBI FELTÁRÁSA

Ismét, ha egyáltalán meg is történne a halottak közül való visszatérés az életbe, az egyéneknek természetesen meg kellene őrizniük a saját egyéniségüket. Így a lelkeknek, amelyek külön az egyes testeket éltették, külön, a saját testükbe kell visszatérniük. (...) Aztán, ha a lelkek az emberi élet különféle korában távoznak, hogyan lehet az, hogy mind egyazon korban térnek vissza? Mert a születések mindenki egy gyermek lelkével van átítatva. De hogyan történhet meg az, hogy egy öregkorban meghalt ember gyermekként tér vissza az életbe? Ha a lélek a testet elhagyva, és korban visszafélődvén ennyire lecsökken, mennyivel ésszerűbb lenne, ha életét ezer év eltelté után életét visszanyerve gazdagabban léphetne előre mindazzal, amit az életben már elért. (...) Kérdezem: hogyan kezdenék újra ugyanazok a lelkek, amelyek önazonosságuknak semmi bizonyítékát nem tudják nyújtani, sem hajlamaikkal, sem szokásaikkal, sem életmódjukkal? (...)

32. EMPEDOKLÉSZ CSAK NÖVELTE PÜTHAGORASZ ABSZURDITÁSÁT, AMIKOR TOVÁBBVITTE AZZAL, HOGY EMBEREK MINDENFÉLE ÁLLATTÁ IS VÁLHATNAK

Tény viszont, hogy Empedoklész – aki azt szokta álmodni, hogy isten volt, és gondolom, megvetette volna azt a gondolatot, hogy korábban csak hős volt – oly sok szóval jelenti ki: "Egyszer Thamnus voltam, másszor hal." Miért nem mindjárt dinnye, látva, micsoda bolond volt?! Vagy kaméleon ehhez a felfuvalkodott henegegéshez?! (...) Na most a mi álláspontunk az, hogy az emberi lélek semmiképpen sem mehet át állatokba még akkor sem, ha – mint egyes filozófusok állítják – az elemi anyagokból származna. (...)

33. A VÁNDORLÁSOK BÍRÓSÁGI BÜNTETÉSÉNEK CSÚFOS CÁFOLATA

(...) Ó, ti filozófusok, milyen jól tanítotok minket, és milyen hasznosak tanácsaitok, hogy a halál után annak, ami jár és a büntetésnek könnyebb lesz a súlya, ha egyáltalán vár valamiféle ítélet a lélekre...! Sőt, inkább azt kell gondolni, hogy az élet végeztével nehezebb lesz, mint közben, mert semmi sem teljesebb annál, ami a legvégén jön. Semmi, utána semmi sem teljesebb, mint az, ami különösen isteni. (...) Ennek megfelelően Isten ítélete még teljesebb lesz, mert mindennek a legvégén mondatik ki, örökérvényű, visszavonhatatlan ítéletként, akár büntetése, akár vigasza lesz azoknak a lelkeknek, akik nem vándorolnak vadállatokba, hanem tulajdon testükbe térnek vissza

4. Minucius Félix

Afrikai születésű ügyvéd (Kr. u. 2. sz. vége, 3. sz. eleje)

Octavius (angolból fordítva)

Párbeszéd formában megírt hitvédő műve a keresztény hit legfontosabb elemeibe ad bevezetést (Isten, gondviselés stb.) A fizikai világ végéről és a feltámadásról szólva említi a lélekvándorlás filozófushoz "nem méltó", "romlott" hitét.

XXXIV. ÉRV: (...) NYILVÁNVALÓ, HOGY ISTEN, AKI AZ EMBERT A SEMMIBŐL ALKOTTA, FEL TUDJA

TÁMASZTANI A HALÁLBÓL AZ ÉLETBE, ÉS AZ EGÉSZ TEREMTÉS AZ ELJÖVENDŐ FELTÁMADÁST SUGALLJA

(...) Amint észreveszed, a filozófusok ugyanarról a dologról beszélnek, mint mi. Nem mi követjük az ő nyomukat, hanem ők utánozták a próféták isteni kijelentéseit a megromlott igazság árnyékával. Így a leghíresebb és legbölcsebb férfiak is – mint elsősorban Püthagorasz és főleg Platon – a feltámadás tanítását egy romlott és megosztott hitre cserélték. Mert úgy vélik, hogy miután a test feloszlása után egyedül a lélek marad meg örökre, és gyakran új testekbe megy bele. Ehhez – az igazság félremagyarázásával – még azt is hozzátesszük, hogy az emberi lelkek marhaként, madárként és vadállatokként térnek vissza. Az ilyen vélemény bizony nem méltó arra, hogy egy filozófust érdekeljen, legfeljebb arra, hogy egy bohóc disznólkodjon vele.

5. Alexandriai Kelemen

Athéni születésű, alexandriai tudós (Kr. u. kb. 155-220)

Szónyegek (*Stromata*, angolból fordítva)

Bár hét részből álló hitvédelmi művében nagyra tartja a görög filozófiát, a lélekvándorlást a "barbároktól összeszedett" tantételüknek tartotta:

VI.4. A GÖRÖGÖK SOK FILOZÓFIAI TÉTELÜKET AZ EGYIPTOMI ÉS INDIAI GYMNASZOFISTÁKTÓL VETTÉK

A bizonyosságnak egy másik bizonyítékát fogjuk találni abban a tényben, hogy a legjobb filozófusok, miután legjobb dogmáikat tőlünk eltulajdonították, hogy úgy mondjam, büszkélkednek bizonyos tételekkel, amelyek mindegyik irányzatokat jellemzik, s amelyeket a barbároktól, főleg az egyiptomiaktól szedtek össze: mind a két másik tétellel, különösen a lélekvándorlással. Mert az egyiptomiaknak saját filozófiájuk van; ezt alapvetően szent szertartásaik is mutatják.

Máshol, az isteneknek hozott ételáldozatokról és az áldozati hús megevéseinek kérdéséről beszélve a lélekvándorlást mint a püthagoreusok "álmát" említi.

VII.6. AZ IMÁDSÁG ÉS A DICSŐÍTÉS TISZTA SZÍVBŐL, SZÜNTELENÜL FELAJÁNLVA SOKKAL JOBB, MINT AZ ÁLDOZATOK

Isten tehát nem körülírható helyileg, és sosem mutatkozott meg élőlény formájában; nincsenek is hasonló szenvedélyei, s nem is akar úgy, mint teremtményei, hogy ételáldozatokat kívánjon, mert éhes. Azok a teremtmények, amelyekre hatnak a szenvedélyek, halandók. És haszontalan enivaló hozni valakinek, akinek nem kell táplálkoznia. (...) Mert a Törvény áldozatai képletesen fejezik ki azt a kegyességet, amelyet gyakorlunk, amint a bűnökért feláldozott gerle és galamb is arra mutat, hogy a lélek nem értelmes részének megtisztítása elfogadható Isten előtt. De ha valamelyik igaz nem terheli a lelkét a hús megevéseivel, az övé egy ésszerű érv előnye, nem úgy, ahogy Püthagorasz és követői álmodnak a lélek vándorlásáról.

6. Órigenész

Alexandriai, nagy hatású, de vitatott, és eretneknek nyilvánított filozófus, bibliai teológus, vértanú (Kr. u. 185-254)

Spekulációkra hajlamos kutató teológus volt, akit nagyban befolyásolt, sőt elbűvölt a görög filozófia. Egyfelől sikeresen cáfolta a gnosztikusok tanait, és nagyszerű bibliakommentárokat írt, másfelől akaratlanul ő maga is tett bibliaellenes kijelentéseket, amelyekről viszont elismerte, hogy szubjektív spekulációk. Nem csoda, hogy ortodoxok és eretnekek egyaránt hivatkoztak rá. Az egyház mindenesetre visszavonta felszentelését, a 4. században valóságos Órigenész-ellenes mozgalom alakult ki, és a 6. században végleges átkot mondtak időközben tovább terjedt tévtanaira (ezek közül csak *egy* volt a preegzisztencia-elmélet). Órigenész alapvetően az egyetlen testi életet megelőző szellemi létben (előlét, preegzisztencia) hitt. Egyik legvitatottabb, fiatalkori írása *Az alapelvekről*, amelyben egyes ókori és mai kritikusok szerint a transzmigráció gondolata is előkerül. Erről a művéről mindenesetre tudni kell, hogy ő maga nem tartotta jelentősnek, és nem is öntötte végleges formába. Eredetileg szűk tanulói körnek szóló előadássorozatnak szánta, és átfogó jellege ellenére sem volt valamiféle dogmatikai kézikönyv. Csak Ambróziusz publikálta a kezébe került példányt, hogy felhívja a figyelmet Órigenész spekulációira. Az eredeti görög szöveg (*Peri Arkhón*) elveszett, így csak Rufinus későbbi latin fordításában (*De principiis*) maradt fenn, amelynek a megbízhatósága eléggé kétséges. Egyes részletei ugyanis utólag összhangba lettek hozva a zsinatok tanításával, mások nem. Jeromos Avitusnak írt leveléből (lásd lejjebb!) valószínűleg közelebb jutunk néhány korai elméletéhez, de tény, hogy élete végéig *tagadta* a lélekvándorlás tanát (lásd az alább).

Kommentár Máté evangéliumához (angolból fordítva)

Csak akkor említi a lélekvándorlás tanát, amikor Jézusnak Illésre és Keresztelő Jánosra tett utalását magyarázza, és akkor is ellenzi, mint nem biblikus, nem apostoli tanítást.

XIII.1. "A tanítványok megkérdezték, mondván: Miért mondják akkor az írástudók, hogy előbb Illésnek kell eljőnie?" A tanítványok, akik Jézussal felmentek, valóban emlékeztek az írók Illésről szóló hagyományaira, hogy a Krisztus eljövetele előtt eljön Illés, és felkészíti számára azoknak a lelkét, akik be fogják őt fogadni. A hegyi látomás azonban, amelynél Illés megjelent, nem látszott összhangban levőnek az [előre] megmondottakkal, hiszen számukra úgy

tűnt, hogy Illés nem Jézus előtt jött el, hanem utána; ezért mondják ezt, úgy vélve, hogy az írók hazudtak. Az Üdvözítő azonban az Illésről szóló hagyományokat nem félretéve azt válaszolja, hogy Illésnek megvolt az eljövetele a Krisztusé előtt, amelyről az írók nem tudtak; és, ami ezt illeti, mivel nem tudtak róla, "azt tették vele, amit akartak", amint bűntársak is voltak abban, hogy Heródes börtönbe vetette és megölette; utána arról beszél, hogy ahogyan Illéssel csdekedtek, úgy fog Ő is szenvedni a kezüktől. Ezeket a dolgokat a tanítványok tényleg Illésről kérdezték és az Üdvözítő is ezekre válaszolt, de amikor meghallották, meg is értették, hogy ezek a szavak: "Illés már eljött", és amit ezután mondott az Üdvözítő, Keresztelő Jánosra utaltak. Legyen az eddig elmondott az előttünk levő szakasz illusztrációja. Most azonban képességünk szerint vizsgáljuk meg azokat a dolgokat is, amelyek fel vannak benne halmozva! Ezen a helyen úgy látom, hogy nem Illés lelkéről van szó, különben a lélekvándorlás tanába esnék, ami idegen az Isten egyházától, nem az apostolok fektették le, és sehol sem jelentik ki az Írásokban hiszen szemben áll azzal a mondással, hogy "a dolgok ideig valók", hogy "ez a világ elmúlik", illetve annak a mondásnak a beteljesedésével is, hogy "az ég és a föld elmúlik", "e világ ábrázata elmúlik", "az eggek is elmúlnak", és amik e [szövegrészek] után következnek.

X.20. KÜLÖNBÖZŐ VÉLEMÉNYEK KERESZTELŐ JÁNOSRÓL

(...) Milyen hitele van Heródes és néhány más ember téveszméjének, miszerint János és Jézus nem két személy volt, hanem egy: János, aki feltámadt a halálból, miután lefejezték, és Jézusnak hívták? Valaki azt mondhatná, hogy Heródes és egyesek a népből a lelkek [különböző] testekbe történő vándorlásának tévtanát vallották, és ebből következőleg úgy vélték, hogy az előző János jelent meg egy friss születéssel jött vissza a halottak közül, Jézusként. A János és Jézus megszületése közötti idő azonban nem volt több hat hónapnál, és ez nem engedi meg, hogy ennek a téves nézetnek hitelt adjunk.

XI. 17. AZ ELBESZÉLÉS RÉSZLETEINEK MAGYARÁZATA [Jézus beszélgetése a kánaánita / sziroföniciai asszonnyal]

(...) Mózes törvénye szerint pedig meg van írva bizonyos dolgokról, hogy "vettessék a kutyák elé", és a Szentlélek gondviseléséről szól, hogy utasítást adott arról, hogy bizonyos ételeket hagyjanak meg a kutyáknak. Mások, akik idegenek az Egyház tanítását illetően, változatos fokozatú gonoszságuknak megfelelően úgy vélhetik, hogy a lelkek az emberek testéből kutyák testébe mennek át. Mi azonban, akik ezt egyáltalán nem találjuk az isteni Írásban azt mondjuk, hogy az értelmesebb állapot változik értelmetlenebbé, [és ez] ez az állapot nagyfokú nemtörődömség és felületesség következményével jár. És azt is [mondjuk], hogy ugyanígy, az az akarat, amely értelmetlenebb volt az ész elhanyagolása miatt, néha megfordul, és értelmessé válik. Így ami egykor kutya volt, amely szerette enni az ura asztaláról lehulló morzsákat, a fiú helyzetébe emelkedik. Az erény hozzájárul ugyanis ahhoz, hogy valakiből Isten fia legyen, de a gonoszság és az öncélú beszélgetésekben való eszeveszett szenvedély és a szegységtelenség hozzájárul ahhoz, hogy egy embert az Írás szavával kutyának nevezünk.

Kelszosz ellen (*Contra Celsum*, angolból fordítva)

Az I.32-ben főleg Jézus szüztől való születésével és azzal a váddal foglalkozik, hogy Jézus törvénytelenül született; ennek kapcsán utal kérdően a görög lélekvándorlástanra, de *nem* a saját véleményeként.

I.32. (...) Meg fogom kérdezni őket mint görögöket, és részben Kelszoszt is, aki vagy tartja, vagy nem Platón nézeteit, mindenesetre idézi azokat: Ő, aki leküldi a lelkeket emberi testekbe, lealacsonyította volna [Krisztust] – aki azon volt, hogy hatalmas tetteket merjen tenni, és olyan sok embert tanítson, és olyan sokukat újraformálja a világ gonoszságának rakásából – egy bármely másnál szegényletesebb születéssel, és nem inkább egy törvényes házassággal vezette volna be a világba? Vagy inkább összhangban van az értelemmel, hogy minden lélek, bizonyos titokzatos okból (most Püthagorasz, Platón és Empedoklész véleménye szerint beszélnek, akire Kelszosz állandóan hivatkozik) be van helyezve egy testbe, méghozzá érdemeinek és korábbi tetteinek megfelelően? (...)

Az V. könyv 29. fejezetében a bábeli nyelvzavarról beszélve a téma egyik "misztikus" aspektusaként említi *saját* előlét-elméletét, amelyet ugyanakkor ő maga *elhatárol* a lélekvándorlástantól.

V.29. (...) Ezekről a témákról azonban több, misztikus jellegű dolgot is el lehet mondani. Mégis, megtartva a következőket: "Jó dolog megtartani a király titkait", azért, hogy a lelkek testbe lépésének tanítását (de nem a testről testre vándorlását) ne dobjuk a hétköznapi megértés elé; ne adjuk a kutyáknak, ami szent, sem disznóknak a gyöngyeinket.

7. Nagy Vazul (Baszileiosz)

Kis-ázsiai, kappadókiai egyházatya, tanító (Kr. u. 330-379)

A hatnapos teremtéstörténetről, VIII. prédikáció (*In Hexaemeron*, angolból fordítva)

Prédikációjában az 1Móz 1:24-et kommentálva említi a lélekvándorlást, ironikus kijelentést téve a benne hívőkről.

VIII.2. "Hozzon létre a föld különféle fajta élőlényeket." Miért hoz létre a föld élőlényt? Azért, hogy különbséget tehess egy jószág és az ember lelke között. Nemsokára megtudod, hogyan formáltott az emberi lélek, de most hallgass meg előbb az értelem nélküli teremtmények lelkéről. Mivel az Írás szerint "minden teremtmény élete a vérben van", amint a vér megsűrűsödve hússá válik, és a hús elrohadvá szétbomlik a földben, ugyanúgy az állatok lelke is természeténél fogva földi anyag.

[folyt.] "Hozzon létre a föld különféle fajta élőlényeket." Figyeld meg a lélek és a vér, a vér és a hús, a hús és a föld közötti kapcsolatot, illetve a visszautat a földből a húsból, a húsból a vérbe, a vérből a lélekbe, és azt fogod találni, hogy az állatok lelke föld. Ne gondold, hogy az öregebb, mint a testük lényege, vagy hogy az a test feloszlása után megmarad; kerüld azoknak az arrogáns filozófusoknak a badarságát, akik nem szegyenlik a lelküket egy kutya lelkéhez hasonlítani; akik azt mondják, hogy korábban nők, cserjék vagy halak voltak. Tényleg halak voltak valamikor? Nem tudom, de nem félek határozottan kijelenteni, hogy az írásaikban kevesebb értelmet mutatnak, mint egy hal

8. Nisszai Gergely (Gregoriosz)

Kis-ázsiai, kappadókiai egyházatya, tanító, Nagy Vazul öccse (Kr. u. 335-394)

A lélekről és feltámadásról (*De anima et resurrectione*, Ókeresztény Írók 6. kötet, 573-644. oldal)

Művében halálosan beteg nővérével, Makrinával beszélget. Gregoriosz beszámol a görögök elméleteiről és érveiről, amelyekre Makrina a keresztény egyház álláspontjával válaszol. Így végigveszik a lélek keletkezésével és sorsával, illetve vándorlásával, előlétével kapcsolatos kérdéseket, mindegyik tévedést tagadva és cáfolva.

(618. oldal) [Makrina:] A görögök, akik nem a mi bölcsletünket vallják, más és más szempontból érintették a feltámadás tanát, igen különféle nézeteket vallottak, s sem nem egyeznek meg pontosan a mi tanításunkkal, sem el nem vetik teljesen ezt a reményt. Némelyek csúffá tették az emberi természetet, megalázóan közönségessé, s ugyanazt a lelket hol értelmes, hol állati lényhez kapcsolták; különböző testekbe költözik, tetszése szerint vándorol, az ember után madárba, halba vagy szárazföldi állatba, s onnan ismét visszafordul az emberi természethez. Sokan még a bokrokról és cserjékről is locsognak, mert szerintük még a növényi élet is megfelelő számukra és alkalmas, és ez is sajátosságunk. Egyesek úgy látják, hogy a lélek mindig csak emberből költözik emberbe, s mindig ugyanazok a lelkek élnek az emberi életet, s mindig ugyanazok a lelkek költöznek hol ezekbe, hol azokba a testekbe. Mi az egyház tanításából kiindulva azt mondjuk, hogy az ilyen módon kiokoskodott dolgok közül igen helyesen csak azt fogadjuk el, amik a feltámadás tanával valamiképpen összhangban állnak. Az az állítás, hogy miután ettől a testtől elválik a lélek, megint test fogadja be, nem nagyon tér el az általunk remélt feltámadástól. (619. oldal) Beszédünk állította, hogy a test ennek a világnak az elemeiből keletkezik, most és a jövőben is. Nem is tudsz mást elképzelni, s ugyanígy látják a görögök is. Nem is tudsz más testi természetet elképzelni, mint az elemek egyesülését. Nem egyezünk meg azonban abban, hogy mi azt mondjuk: a lélek az ugyanazokból az elemekből létrejött ugyanazon testtel egyesül. Ők viszont úgy vélik, a lélek egyszer értelmes, máskor állati, ismét máskor nem érzékelő természetbe öltözik. Velünk együtt tartják a kozmosz részeiből való keletkezést, de eltérnek abban, hogy szerintük a lélek nem ugyanazokkal az elemekkel fog ismét egyesülni, melyekkel a testi lét kezdetén. A görög bölcsök sem tartják kizártnak, hogy a lélek újra testet öltson, tanúskodnak is róla. Tanaikból azonban tarthatatlan sok minden, amit ideje lenne szemügyre venni és a mi szempontunkból megvilágítani az igazságot a következtetések által, már amennyire lehetséges (...) Ugyanarról az értelmes és gondolkodó lélekről állítják most, hogy egy meghatározott test veszi körül, majd azt mondják róla, hogy a csúszómászókkal együtt rejtőzködik, vagy a madarakkal csivitel, vagy igát húz, vagy ragadozó, vagy a vizek lakója, avagy átköltözik a növényi lényekbe, gyökeret ereszt, törzset és ágat növeszt, emitt virággént, ott bozótként sarjad, valamilyen hasznos növényt csírázik, vagy éppen mérgekként. Ennek elfogadása nem jelent mást, mint azt, hogy minden ugyanaz, minden lényben összefonódva, a megkülönböztethetlenségig összekeverve, egy a természet, egyik a másikkal szemben semmilyen különbséget nem mutat. Aki azt állítja, hogy mindenben ugyanaz a természet, semmi mást nem akar ezzel mondani, mint azt, hogy minden egy, s a dolgokban feltűnő különbségek egyáltalán nem akadályozzák (620. oldal) abban, hogy összeegyeztethetetlen dolgokat össze ne zavaíjon, ezért szükségképpen magával rokonnak tartja a megpillantott vadállatot vagy mérgekgyót, de az ilyen még a бүrköt sem tekinti természetétől idegennek. Még a saját élete élvezetességére művelt szőlővel szemben sem lehet gyanútlan, hisz az is a növények közé tartozik, ugyanúgy a gabona termésével szemben, mely minket táplál. Hogy lendítheti sarlóját aratásra, hogy préselheti ki a szőlőt, hogyan tépheti ki a gatz a szántóföldből, hogyan szakíthatja le a virágot, hogyan vadászhat madárra, hogyan rakhat fával tüzet az ilyen? Nem tudhatja, hátha rokona, őse, hozzátartozója ellen emel kezét, az ő testük lobog a lángban, melyen melegszik a fazék, készül eledele. Aki azt gondolja, hogy az emberi lélekből növényi vagy állati lélek lesz, de annak nincsen semmi jele, hogy milyen az emberből lett növény vagy állat, milyenné változott, az, aki ilyen előfeltevéseket elfogad, minden iránt közömbös, vagy szükségképpen keményen bánik a valóságos emberekkel, vagy természeténél fogva a fajtársak iránti emberszeretetre hajlana: ugyanolyan magatartást tanúsítana minden élőlényvel szemben, legyenek azok csúszómászók, vagy ragadozók, de szó lehet éppen fákról is. Aki ezt a véleményt vallja, az az emberek gyülekezetét akár fának is tarthatja. Az ilyennek milyen volna az élete, hisz vagy mindennel szemben barátságosnak kellene lennie a rokonság miatt, vagy közömbös volna mindennel szemben, ennek következtében barátságatlan magatartást tanúsítana az emberrel szemben is. A mondottak alapján el kell vetni ezt a nézetet, mert elfogadása más kérdésekben is tévútra vinne.

(622. oldal) Halottam olyanokról is, akik azt állították, hogy a lelkek már a testi élet előtt bizonyos közösséget alkotnak (...) Az ilyen nézet nem áll meg önmagában sem, ezért még a szerényebb ítélőképességgel megáldottak előtt is nyilvánvaló tarthatatlansága. (...) El kell tehát vetni az igazság tanításától eltérő minden tarthatatlan nézetet ezekre a dolgokra vonatkozóan, de azokat sem követjük, akik úgy gondolják, hogy férfi testből női testbe száll át a lélek, s fordítva, női testből férfi testbe költözik, vagy férfiből férfibe, nőből nőbe, mert azokat követjük, akik megtalálták az igazságot.

(621. oldal) Ugyanolyan lehetetlen a másik feltevés is, mely szerint a lélek a párosodó élőlények találkozására leselkedik kíváncsian, vadászik a születésre, hogy mikor költözhet egy keletkező testbe

(627. oldal) Egy lehetőség marad: hogy a test és a lélek egyidejű keletkezését tartjuk.

9. Jeromos (Hieronymus)

Illír származású nyelvész, bibliafordító (*Vulgata*), irodalomtörténész (Kr. u. 340-420)

Levél Avitusnak (CXXIV) (fordítás angolból)

A 124-es számú levél témája, hogy Avitus Jeromostól kért magyarázatot Órigenész "Az alapelvek" (*De principiis*) című művének Rufinus-féle "kozmetikázott" kiadását illetően. Jeromos Órigenész elméleteit a birtokában levő, általa hitelesnek tartott görög szövegből idézi, és mind el is ítéli.

1. Tíz évvel ezelőtt egy szentéletű ember, Pammachius elküldött nekem Órigenész "Az alapelvek" [című műve] fordításának vagy inkább ferdítésének egy másolatát, azzal a kéréssel, hogymint latin verzióban adjam vissza az eredeti görög [szöveg] értelmét, hogy foglaljam írásba az író szavait, akár jók, akár rosszak, mindenféle elfogultság nélkül. (...) Úgyhogy itt van, kedves Avitusom, amint kértél, hogy küldjek egyet a saját verziómból, amelyet Pammachiusnak készítettem, és nem a nagy nyilvánosság számára, mint az a meghamisított kiadás, amely a már említett testvér által lett kiadva.

2. Vedd hát át, amit kértél, de tudd meg, hogymint számtalan irtóztató dolog van a könyvben, és amint az Úr mondja: skorpiók és kígyók közt kell járjalnod. (...)

Jeromos később (3. rész) leírja Órigenész azon elméletét is, miszerint az "értelmes lények" emberré, angyallá vagy démonná válhatnak, mintha egy fajba tartoznának, és létformájukat aszerint választhatnák meg, hogymint mennyire teljesítik Isten iránti kötelességeiket. Jeromos ebben lélekvándorláshitelt sejt, és ezt vádolnak tekintik.

4. Mi több, annak érdekében, hogy elkerülje a tüzláng büntetését, az érzékenyebb alacsonyabb [biológiai] szervezetet választ, vízben élve, vagy ilyen-olyan négy lábú az alakját felvéve. Így nem csak a négy lábúvá, hanem a hallá változástól is okunk van félni. Ezután, nehogymint Püthagórosszal együtt lélekvándorláshittel lehessen vádolni, gonosz érveléssel fejezi be, amellyel sebet ejtett Olvasóján, mondván: "Nem kell ezekből a dolgokból dogmát csinálnom, csak találgatásként vannak közzé téve, hogymint megmutassam, egészében véve nincsenek ellenőrizve." (...)

Később (7. rész) a pokolról szóló tanítással kapcsolatban már nyíltan lélekvándorláshittel vádolja Órigenészt (más kérdés, hogymint jogosan vagy jogtalanul):

7. A poklot és azokat a kínokat, amelyekkel a Szentírás a bűnösöket fenyegeti, nem külső büntetésként magyarázza, hanem a bűnös lelkiismeret gyötrelmeként, amikor Isten erejéből vétkeink emlékei a szemünk elé kerülnek. "Bűneink egész termése frissen kikel azokból a magokból, amelyek a lélekben maradnak: ismét rámeredhetünk minden tisztességtelen és kötelességünket elhanyagoló tettünk képére. Így a tudat tüze és a büntület fullánkja az, ami kínozza az elmét, amint visszanez arra, amit [annak idején] megbocsátott magának." És ismét: "...de ezt a durva földi testet talán homályos és sötét dologként kellene leírni; mert ennek a világnak a végén, amikor szükséges lesz egy másikba átlépni, ez a sötétség ilyen fizikai születéshez fog vezetni." Amikor így beszél, egyértelműen a lélekvándorlási képviseli, amit Püthagorasz és Platon tanított (...)

Végül Jeromos bizonyítottan látja, hogymint Órigenész hisz a lélekvándorlásban, amit istentelenségnek vagy istenkáromlásnak tart:

15. A következő részlet meggyőzően bizonyítja, hogymint [Órigenész] a lélekvándorlás és a test megsemmisülésének tanát tartja. "Ha be lehet mutatni, hogymint egy testetlen és értelmes lénynek a testtől függetlenül élete van önmagában, és hogymint rosszabb a testben lenni, mint azon kívül, akkor a testek kétségkívül csak másodlagos fontossággal bírnak, és azért jönnek létre időről időre, az értelmes lények változó állapotainak megfelelően. Akiknek testre van szükségük, azokat betakarják, és ellenkezőleg: amikor a bukott lelkek jobb dolgokra emelik fel magukat, testük még egyszer megsemmisül. Így folyton eltűnnek és folyton újra megjelennek." És hogymint megóvjon minket attól, hogymint előző kijelentéseinek istentelenségét minimálisnak tekintjük, művét azzal a megállapítással fejezi be, hogymint az értelmes lények, tehát az Atya, a Fiú, a Szentlélek, az angyalok, erők, uralmak és méltóságok, sőt az ember is lelke méltósága révén egylényegűek.

16. Ilyen Órigenész könyvének természete. Nem örülség megváltoztatni néhány a Fiúval és a Szentlélekkel kapcsolatos istenkáromló részt, aztán kiadni a többi, változatlan résszel és elvtelen dicsérrel együtt, amikor a változatlan és a megváltoztatott részek ugyanabból a forrásból erednek, vaskos istentelenségből? Nincs itt az ideje annak, hogymint minden kijelentését részletesen megcáfoljuk; de valójában azoknak, akik Arius, Eunomius, Manicheus és sok más eretnek ellen írtak, javasolni kellene, hogymint válaszolják meg ezeket az istenkáromlásokat is.

Levél Demetriásznak (CXXX) (fordítás angolból)

A 130-as számú levelét egy szüzességi fogadalom előtt álló hölgynek írta, akit többek közt az előlét istentelen és gonosz tanától óv.

16. (...) Amikor még elég kicsi voltál, a szent és áldott emlékü Anastasius püspök vezette a római egyházat. Az ő napjaiban az eretnokség szörnyű vihara jött Keletről, és arra törekedett, hogymint először az egyik apostol által dicsért, egyszerű hitet megrontsa és alássa. A püspök azonban, aki gazdag volt szegénységben és apostolként törődött nyájával, csapást mért e kártékony dolog fejére, és kiállta a hydra sziszegését.

[folyt.] Most okom van attól félni – valójában egy hozzám eljutott jelentés hatására –, hogymint ennek az eretnokségnek a mérgező csirái egyesek között szétszórva a mai napig élnek. Ezért úgy gondolom, hogymint minden kedvességgel és jóindulattal óvnom kell Téged, hogymint tarts ki Anastasius lelki fiának és apostoli leszármazottjának, a szentéletű Innocentnek a hitében, és ne fogadj be bármiféle idegen tanítást, akármilyen bölcsnek is és ésszerűnek is tűnjenek a számadra. Az ilyenfajta férfiak sugdolóznak a sarokban azt színlelve, hogymint Isten igazságossága érdekli őket. Azt kérdezik: "Miért születik egy bizonyos lélek egy bizonyos provinciában?" Mi az oka annak, hogymint egyesek keresztény szülők gyermekeiként születnek, mások vadállatok között, barbár törzsekben, amelyek nem ismerik az Istent?" (...) Ha Isten ítéletei – mondják – "igazak és egyúttal igazságosak is", és ha "nincs Benne igazságtalanság", akkor az ésszerűség arra kényszerít minket, hogymint azt higgyük: a lelkünk előbb is létezett a mennyben, hogymint el van átkozva, és hogymint úgy mondjam, emberi testbe van temetve valami régi bűn miatt, és hogymint e siralomvölgyben régi büntetéseért vagyunk büntetve. Szerintük ezért mondja a próféta, hogymint "Vétekben születtem", és máshol: "Hozd ki lelkem a börtönből". Ők ugyanígy magyarázzák az evangéliumokban a tanítványok kérdését: "Ki vétkezett: ez az ember vagy a szülei, hogymint vakon született?" – és más hasonló szakaszokat. Ez az istentelen és gonosz tanítás korábban Egyiptomban és a Keleten érett be, és most azokon a részeken sok ember közt titokban leselkedik, mint vipera a lyukában, bemocskolva a hit tisztaságát, és fokozatosan mászik előre, mint valami örökölt betegség, amíg nagy számú [embert]

meg nem támad. De biztos vagyok benne, hogy ha meghalod, te nem fogod elfogadni. (...) Nem kell azonnal engem kérdezned, hogy ennek a félelmetes eretnkségeknek és más, még rosszabbnak a cáfolatát adjam Neked; ha ugyanis így tennék, kritizálnom kellene ott, ahol tiltanom kellene, és [írásom] jelenlegi tárgya nem az eretnekek cáfolata, hanem hogy tanácsokat adjak egy szűznek.

10. Ágoston (Augustinus)

A numídiái Hippó püspöke, egyháztanító (Kr. u. 354-430)

Isten városáról (*De civitate Dei*, Egyetemi Könyvkiadó, Pécs, 1943)

Ágoston ebben a fejezetben azzal foglalkozik, hogy bár Platón transzmigrációtanán egy késői tanítványa (Porfűríosz) "az előnyére" változtatott (reinkarnáció), az mégis helytelen, szégyenletes tanítás, amely szemben áll Jézus és az apostolok tanításával.

X.30. (...) Köztudomású dolog, hogy Plato azt írta, melyszerint az emberek lelke a halál után állati testbe tér vissza. Ezt a véleményt vallotta Porphyrius tanítómestere, Plotinos is. Ez azonban méltán nem is tetszett Porphyriusnak. Az ő elgondolása szerint az emberi lélek emberi testbe költözik, bár nem abba, amelyiket elhagyott, hanem egy másik, új életbe. Tudniillik szégyenlt olyan dolgokra még gondolni is, hogy az öszvérré változott anya talán a fiát hordozza magán. De azt már nem szégyenlte, hogy a leánnyá változott anya saját fiához megy férjhez. Mennyivel helyesebb dolog azt hinni, amit a szent és igaz angyalok [értsd: *hírnökök*] tanítottak, amiről Isten prófétái a Szentlélektől indítva beszéltek, s amiről az Üdvözítő is, – kinek az eljövételét hírnökök jelentették meg – szintén szólt, és amit az Evangéliumnak szerzte a világon való hirdetése végett elküldött apostolok is mondtak. Tehát, amint mondom, mennyivel helyesebb dolog volna azt vallani, hogy a lélek csak egyszer lép be saját testébe, mintsem azt vélni, hogy nagyon sokszor különböző testbe tér vissza. (...) Helytelen tehát a léleknek a platonisták által szükségesnek tartott körútja, mely szerint oda tér vissza, amelyet már elhagyott.

A korai keresztény írók magyarul kiadatlan művei angolul megtalálhatók az Interneten is:
www.ccel.org ; www.newadvent.org/fathers ; www.earlychurch.org.uk

Összefoglalás

A korai keresztény egyház tanítóinak művei javarészt magyarul is hozzáférhetők, így a téma iránt érdeklődők most már a tények alapján gondolkodhatnak tovább. Ezek a tények a következők:

- A 2. század eleji apostoli atyák és a 3-4. századi egyházatyák írásaiban nincs nyoma annak, hogy a lélekvándorlástan az egyházon *belül* hivatalos vagy akár megtűrt tanként létezett volna, illetve hogy az egyházon belül a lélekvándorlással kapcsolatban *hitviták* lettek volna. A téma csak a püthagoraszi, platonista és gnosztikus filozófiával való találkozáskor került elő, tehát *külső* téveszmeként, amely ellen felvették a harcot.
- Az előlét elméletét is csak a 3. századi Órigenész vallotta, illetve néhány későbbi követője, de tévtanát maga a keresztény egyház sosem vallotta, és a 6. században végleg átkot mondott rá.
- Az ókeresztény egyház tanítói az előlét és a lélekvándorlás tanát a többi nem biblikus elmélettel együtt kezdettől fogva, folyamatosan és egységesen *elítélték*, sokszor kifejezetten *kigúnyolták*. A lélek sorsáról való gondolataik keretét sosem a "karma" személytelen törvénye, hanem kizárólag a személyes Isten létezésébe, az Isten általi *feltámasztatásba* és a végső ítéletbe vetett hit határozta meg.
- Az egyházon *kívül* álló, de magukat "szellemi kereszténynek" valló ókori gnosztikusok egyházkritikája szerint az apostoli tanítás nagy "hiányossága" éppen az volt, hogy *nem* hisz a lélekvándorlásban és hasonló dolgokban.

Azok a szerzők, akik előlét- és lélekvándorláshitük propagálására a Bibliát és a korai kereszténységet is fel akarják használni, ezt csak a történelem meghamisításával tehetik. Kérdés, hogy erre miért van szükségük?